

SOVYETLER BİRLİĞİNİN DAĞILMASINDAN SONRA KIRGIZİSTAN İLE İLİŞKİLERDE TÜRK MEDYASI: TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK VE TRT-AVAZ

Süleyman TONGUT

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi Doktora Öğrencisi
Mira Caddesi 56 numara Bişkek/Kırgızistan
stongut@hotmail.com

Doç. Dr. Cevit YAVUZ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi
Mira Caddesi 56 numara Bişkek/Kırgızistan
cavityavuz@hotmail.com

Özet

Türkiye ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler uzun yıllar Rus Çarlığı ve Sovyet yönetimi altında kalan Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanması ile başlamış ve 21. yüzyıla doğru güçlü bir şekilde ilerlemiştir. Türkiye'nin köklü devlet geleneği, jeopolitik durumu ve dünyaya entegrasyonu Kırgızistan için bir model olmuştur. Türkiye'nin diğer Türk Cumhuriyetleri ile olduğu gibi Kırgızistan ile arasındaki dilsel, tarihsel ve kültürel ortak değerlerin uluslararası televizyon yayıncılığı ile pekişmesi için TRT bünyesinde bölgeye yönelik olarak yayın yapan TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK ve TRT-AVAZ kanalları açılmıştır. Çalışmamızda iki ülke arasında yürütülen ilişkilerdeki gelişmeler, uluslararası televizyon yayıncılığının ilişkilerdeki önemi ve TRT'nin çalışmaları ele alınmaktadır. Araştırmada literatür tarama ve gözlem yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Kırgızistan, TRT.

AFTER THE BREAKUP OF THE SOVIET UNION TURKISH MEDIA RELATIONS WITH KYRGYZSTAN: TRT-EURASIA, TRT-TURK AND TRT AVAZ

Abstract

After Kyrgyzstan had for many years under the rule of Russian Tsardom and the Soviet government, relations between Türkiye and Kyrgyzstan has begun with Kyrgyzstan's independence and towards the 21st century, it has progressed strongly. Türkiye's deep-rooted tradition of state and the geopolitical situation in the world has been a model for the integration of Kyrgyzstan. Between Türkiye and other Turkic Republics as with Kyrgyzstan, for strengthening the linguistic, historical and cultural common values through the international television broadcasting within structure of TRT in the region, channels of TRT - EURASIA, TRT- TURK and TRT-AVAZ have been opened. In our study, developments in the relations between the two countries, the importance of international television broadcasting in the relations and works of TRT are discussed. The observation methods and literature review have been utilized in research.

Key words: Türkiye, Kyrgyzstan, TRT.

Giriş

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlıklarına kavuşan ũkelere karşı özellikle gelişmiş ũkelerin ilgisi çok yoğun olmuştur. Tũrkiye’de bu dönemde özellikle Tũrkũ Cumhuriyetler olarak bilinen beş ũlkeyle ilişkilerini kũltũrel bağların verdiği avantajla çok daha yakın ve sıcak bir platformda geliştirmeye çalışmıştır. Orta Asya’da bulunan Kırgızistan Cumhuriyeti bu ũkelerden birisidir. Kırgızistan bağımsızlığını kazandıktan sonra bu ũlkeyi tanıyan ilk ũlke Tũrkiye Cumhuriyeti olmuştur. Tũrklerin ata yurdu olan bu topraklara Tũrkiye’nin ilgi göstermemesi mũmkũn değildir. Bu doğrultuda Kırgızistan Cumhuriyeti ile her alanda ikili ilişkilere gidilmiş iki ũlke arasında siyasi, ekonomik, sosyal ve kũltũrel bağların daha gũlũ olması için çabalarda sarf edilmiştir. Bu çabalarda elbette burada bulunan Tũrk kanallarının da katkısının olduğu ve olacağı dũřũnũlmektedir. Bu çalışmada özellikle Tũrkiye ve Kırgızistan arasındaki ilişkilerin gelişmesinde ve ivme kazanmasında TRT’nin bölgeye yönelik yayın yapan televizyon kanalları ũzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın amacı; Tũrkiye ile Kırgızistan arasındaki ilişkilerde ũlkemiz ulusal kamu kanalı TRT’nin bölgeye yönelik olarak yayın yapan TRT-AVRASYA, TRT-TũRK ve TRT-AVAZ gibi kanallarının ne gibi katkılar sunduğu veya sunacağının ortaya konulmasıdır. Çalışmamız betimsel bir çalışma olup; çeşitli kitap, makale, tezler, kurumlar tarafından hazırlanan plan ve raporlardan yararlanılmıştır. Ayrıca bölgede konuyla ilgili çeşitli grũřmelerden elde edilen bilgilere de yer verilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın uluslararası ilişkilerde medya kanallarının etkinliğinin değerlendirmesinde, konuyla ilgili çalışma yapacaklara ışık tutacağı dũřũnũlmektedir.

Çalışmamızda ũlkemiz ulusal kanalı TRT’nin bölgeye ve Kırgızistan zeline yönelik olarak yũrũttũęũ faaliyet ve yayınlarla ilgili olarak kurumun yayın politikası ekseninde;

a) TRT-AVRASYA VE TRT-TũRK dönemi (TRT-AVAZ kanalı aılana kadar olan sũre 1992-2009)

b) TRT-AVAZ dönemi (2009’dan gũnũmũze kadar olan sũre) olmak ũzere iki dönem ele alınarak incelemeler yapılmıştır.

Ana Hatları İle Tũrkiye Kırgızistan İlişkileri

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Tũrkiye ile Kırgızistan arasında işbirliğinin başladığı 1991 yılından bu gũne sadece ekonomi ve ticaretin geliştirilmesine yönelik olarak elliden fazla ikili anlaşma yapılmış olup, kũltũrler arası alışverişin gelişmesi noktasında da benzer bir durum söz konusu olmuştur (Karymshakov, 2012: 88).

Kırgızistan'ın 31.08.1991 tarihinde bağımsızlığının ilan edilmesinden önce dönemin başbakanının mayıs ayında Ankara'yı ziyaret etmesi yeni dönem adına iki ülke arasındaki ilk temas olmuştur. Bu ziyaret esnasında Kırgızistan heyeti ile ekonomik ve ticari işbirliğine yönelik, bir ay sonrasında ise eğitim-kültür ve bilimsel değişime yönelik protokoller imzalanmıştır (Andican, 2013: 3). 12-17 Eylül 1991 tarihleri arasında Türkiye'den bir heyet içinde Kırgızistan'ın da bulunduğu bölge ülkelerine ülkemizden beklentilerini görmek adına bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Türkiye 16 Aralık 1991'de Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur (Demir, 2003: 165). 1992 yılı içerisinde Ankara ve Bişkek'te Büyükelçilikler açılmıştır. Birinci Türkiye Cumhuriyetleri Zirvesi 30-31 Ekim 1992 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Bu siyasal yapılanmanın adı zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır. Günümüzde Türk Konseyi adını alan yapılanmanın merkezi İstanbul'dur. 2012 yılında konseyin ev sahipliğini Kırgızistan yapmıştır.

Bugün Türk Cumhuriyetleri olan ilişkilerin çeşitli boyutlarında aktif bir şekilde faaliyet gösteren Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) 1992 yılında kurulmuştur (Gömeç, 2007: 119). Kırgızistan 7,65 oranla TİKA'nın 2012 yılı verilerine göre en fazla finansal destek sağlanan ülkeler arasında beşinci sırada bulunmaktadır (TİKA Faaliyet Raporu 2012: 25). TİKA'nın ülkede destek sağladığı sektörler arasında en büyük pay kültürel yatırımların da içinde olduğu eğitime (% 71,24) aittir (TİKA Faaliyet Raporu 2012: 175). 28 Nisan 1992 itibarıyla TRT-AVRASYA kanalının bölgeye yayınları başlamıştır. Günümüzde hala hizmet vermekte olan "Kırgız-Türk Anadolu Kız Meslek Lisesi; Kırgız Cumhuriyeti'nin kurulmasını takiben 3 Mart 1992 tarihinde Türkiye ve Kırgızistan Eğitim-Kültür ve Bilim Alanında İşbirliği Anlaşması kapsamında açılmıştır." (www.ktakml.bem.gov.tr). 1992 yılından itibaren "Büyük Öğrenci Projesi" adı altında binlerce öğrencinin Türkiye'de yüksek öğretim görmesini sağlayan yapılanma hayata geçmiştir. Bugün proje "Türkiye Bursları" adı ile işlevine devam etmektedir. Yükseköğretime Türkiye'de devam eden yaklaşık 1700 Kırgızistan Cumhuriyeti vatandaşı öğrencinin 750'den fazlası Türkiye Burslarından faydalanmaktadır. 1500'ün üstünde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrenci ise yükseköğretim hayatlarını Kırgızistan'da sürdürmektedir (Bogatyriev, 2012: 108). Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı koordinesinde Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel ilişkileri geliştirmek için 1993 yılında Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY) anlaşması imzalanmıştır (Efegil, 2009: 79). Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hizmet vermeye devam eden Bişkek Cumhuriyet Yetenekli Çocuklar Kırgız Türk Anadolu Lisesi 1993, Türkiye Türkçesi Öğretim Merkezi 1996, Bişkek Türk İlk ve Orta Okulu ise 1999 yılında açılmıştır (www.bem.gov.tr). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Türkiye

Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümetleri arasında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinin kurulmasına dair 30.09.1995 tarihinde İzmir'de imzalanan anlaşmanın her iki ülke yetkili makamlarınca onaylanmasını takiben kurulmuştur (www.manas.kg).

“Daimi Dostluk ve İşbirliği” anlaşması 24.10.1997 tarihinde, “Kırgızistan ve Türkiye 21. Yüzyılda Beraber” deklarasyonu ise; 01.09.1999 tarihinde imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyet Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 1-2 Şubat 2011 tarihleri arasında Kırgızistan'a yaptığı resmi ziyaret esnasında iki ülke arasında “Vize Muafiyet Anlaşması” imzalanmıştır. Dönemin Kırgızistan Cumhuriyeti Başbakanı Almazbek Atambaev'in 25-28 Nisan 2011 tarihleri arasında Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret kapsamında “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)” kurulmuştur (www.mfa.gov.tr). YDSK'nin ilk toplantısı Atambaev'in ziyareti esnasında, ikincisi ise Başbakan Erdoğan'ın da katılımı ile 9-10 Nisan 2013 tarihleri arasında Kırgızistan'da gerçekleştirilmiştir (www.trthaber.com).

2010'un Nisan ayında Kırgızistan'da yaşanan olaylar sonrası geçiş döneminin Cumhurbaşkanı olarak görev yapan Roza Otunbaeva'nın görev süresi Almazbek Atambaev'in halk tarafından yeni Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi ile sona ermiştir. Türk Cumhuriyetleri açısından Cumhurbaşkanının demokratik bir anlayışla değişmesi yönüyle bu seçim çok büyük bir önem arz etmektedir. Türkiye açısından önemi ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün devir teslim töreninde bulunmak için yaptığı 1 Aralık 2011 tarihli ziyaret esnasında yeni Cumhurbaşkanı Atambaev'in ilk resmi konuğu olmasıdır. Atambaev göreve başladıktan yaklaşık iki ay sonra Ocak 2012'de Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretin Atambayev'in ilk resmi dış ziyareti olması ile birlikte TBMM genel kurulunda yaptığı konuşmada “Türk Birliği” çağrısı yapması önemli bir beyan olarak tarihteki yerini almıştır.

Türkiye'nin hem devlet eliyle hem de özel teşebbüs yatırımlarıyla açtığı eğitim kurumlarının fonksiyonu iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere ciddi katkılar yapmaktadır. Kırgızistan'da her yıl binlerce kişinin yaklaşık 20 yıldan bu yana Türkçe öğrendiği düşünüldüğünde Türkçe; Kırgızca ve Rusçanın ardından en çok konuşulan dil olma yolunda ilerlemektedir. Kırgızistan'da karşılıklı işbirliği ile ya da özel teşebbüslerin açtığı ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında öğrencilere Türk halk oyunları ve Türkçe şarkılar öğretilmektedir.

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinde 129 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırma öğrencilerin Türkçeye ve Türk Kültürüne bakışını ortaya koymaktadır. İlgili araştırmada kullanılan önermelerden bazılarında verilen cevaplardan oluşan ortalamalarda; “Türkçe yakında

Kırgızistan’da Rusçadan sonra üçüncü dil olacaktır” sorusuna verilen cevaplarda ortalamanın, 5 üzerinden 3.24, “Kırgız ve Türkler akraba milletlerdir” sorusuna 3.45, “Kırgız ve Türk kültürü benzerdir” sorusuna 3.46, “Sadece Türk dilini değil Türk kültürünü de öğreniyorum” sorusuna 3.73, “Türk insanı ile birçok benzerliğe sahibiz” sorusuna ise 3.89 değerinde cevaplar verildiği görülmüştür. (Turdubaeva, 2012: 131).

Kırgızistan ile ilişkilerde eğitim, ticaret ve siyasetin yanında TRT kurumu aracılığıyla medya alanında da ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabalar olmuştur. Aşağıdaki bölümlerde konuyla ilgili bilgilere yer verilecektir.

TRT’nin Kırgızistan’a Yönelik Yayın ve Faaliyetleri

Uluslararası televizyon yayıncılığının 1980’lerin sonu ile 1990’ların başında ortaya çıkması, teknolojinin yayınları uydu aracılığı ile farklı kıtalara ve ülkelere iletme imkânını sağlaması emperyalist ülkelerin kendi dil ve kültürlerini yayma hedefine de hizmet aracı olmuştur. Uluslararası yayıncılık girişimlerinin sebeplerinden bir tanesi olan “devletlerin başka ülkelerde yaşayan kendi diasporaları ile ilişkilerini sıcak tutma gerekliliği” bu süreçte daha da önem kazanmıştır. Bu durum ile ilgili olarak Demirkıran, “uluslararası televizyon yayıncılığının içeriğinde kültürel ve dilsel yayılma, siyasal iletişim ve propaganda, etnik, dilsel ve dinsel öğelerin olduğunu” ifade etmektedir (Demirkıran, 2008: 326). Uluslararası yayın yapan CNN, BBC, MTV ve TV5 MONDE gibi önemli yabancı kuruluşlardan bazılarına karşı Türkiye ise; Türkiye Radyo Televizyon Kurumu(TRT) ile bu alanda yer almaktadır.

Türkiye’nin ilk ve tek kamu hizmeti yayıncısı olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nun (TRT) kuruluşundan daha önce, ilk kez Türk Telsiz Telefon A.Ş.’ye bağlı olarak gerçekleştirilen radyo yayınları 1964’te TRT çatısı altında toplanmıştır. 06 Mayıs 1927’de yayına başlayan İstanbul Radyosu’nun ardından 1928 yılında Ankara Radyosu ilk yayınlarını yapmıştır (www.trt.net.tr). Yurtdışına yönelik olarak ilk yayın ise radyo aracılığı ile 1937 yılında Hatay’ın Türkiye’ye katılım sürecine ilişkin olarak Ankara Radyosu’ndan diplomatik bir girişim için yapılmıştır (Demirkıran, 2011: 425-426). Kanuni dayanağını 1961 Anayasası’ndan alan TRT Kurumu 01.05.1964 tarihinde 359 sayılı yasa ile hizmete başlamıştır. 359 sayılı yasa ile TRT tüzel kişiliğe sahip olarak özerk bir kamu iktisadi kuruluşu hüviyetini kazanmıştır (Akarcılı, 1997: 111). Televizyon yayınları, 31 Ocak 1968’de; Türkiye’nin ilk deneme televizyon yayını ise Ankara’da Mithatpaşa Stüdyosu’nda Mahmut Tali Öngören’in açılış konuşmasıyla başlamıştır (www.trt.net.tr). 1968 yılından 1990 yılına kadar televizyon yayınlarındaki tekeli sürdüren Türkiye Cumhuriyeti’nin kamu hizmeti yayıncısı olan TRT uluslararası platforma ilk televizyon yayını TV-5 kanalı ile yapmıştır. 28.02.1990 tarihinde

Avrupa’da yaşayan Türk işçilerine yönelik olarak açılan kanalın adı önce TRT INT; daha sonra Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından dil, tarih ve kültür birliği olan Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasına yönelik programların da yer alması ile TRT-INT AVRASYA olarak değiştirilmiştir. 28.04.1992 tarihinde gerçekleşen isim değişikliği ile yayın hayatına devam eden TRT-INT AVRASYA daha sonra TRT-INT ve TRT-AVRASYA olarak iki farklı kanala ayrılmıştır. TRT-AVRASYA kanalı 31.01.2001 tarihinde yerini TRT-TÜRK kanalına bırakmıştır. Türk Dünyasının ortak platformu olma amacıyla 21.03.2009 tarihinde açılan TRT-AVAZ kanalı TRT-TÜRK kanalının tüm frekanslarını devralmıştır. Bu sırada yayın hayatına devam eden TRT-INT ile frekansları TRT-AVAZ kanalına devredilen TRT-TÜRK kanalı birleşerek 08.05.2009 tarihinde haber ve kültür kanalı kimliği ile yayın yapmaya başlamıştır. Kanal günümüzde TRT-TÜRK olarak yayın hayatına devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti ile Arap dünyası arasındaki olumlu ilişkileri pekiştirmek amacıyla 04.04.2010 tarihinde TRT ETTRKİYYE(ARAPÇA) kanalı açılmıştır. Kanal Türkiye’nin, Türkçe dışında yurt dışına televizyon yayını yapan ilk kanalıdır. Nihai olarak günümüzde TRT’nin uluslararası olarak yayın yapan kanalları TRT ETTRKİYYE(ARAPÇA), TRT-TÜRK ve TRT-AVAZ’dır.

2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu göre TRT’nin yurtdışına yönelik yayınların görevi:

“1.Devletin her alanda tanıtılmasına,

2.Yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olmak” olarak belirlenmiştir (TRT Faaliyet Raporu, 2012: 20).

TRT 1990’dan günümüze yurtdışına yönelik olarak yayınlarını sürdürmekle birlikte kanal isimlerinde ve içeriklerinde bazı değişiklere gitmiştir. Türk Cumhuriyetlerine yönelik olarak açılan kanallar TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK VE TRT-AVAZ olmuştur.

TRT-AVRASYA VE TRT-TÜRK Dönemi (TRT-AVAZ Aılana Kadar Olan Süreç, 1992-2009)

TRT-AVRASYA

TRT-AVRASYA, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetlerine yönelik olarak yayın yapılması amacı ile kurulmuştur. Kanalın açılışı ile ilgili olarak dönemin Başbakanı Süleyman Demirel imzalı 19.02.1992 tarihli Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği kararı bulunmaktadır. İlgili karar doğrultusunda; Türkiye ile beş Türk Cumhuriyeti ve Tacikistan arasında ülkelerin birbirlerini daha yakından tanımalarını sağlamak ve her alanda işbirliği imkânlarını teşvik etmek amacıyla TRT ve PTT’nin ortaklığı ile

haberleşme imkânlarını genişleterek, televizyon yayınlarını gerçekleştirmesi ivedi olarak istenmiştir (Akarcalı, 2003: 227-228).

27 Nisan 1992 tarihinde deneme yayınlarına başlayan Kanal daha önce kurulan TRT-INT kanalı üzerinden yayınlarını yapmıştır. Her iki kanal için de TRT-INT stüdyoları kullanılmış olup bir süre kanalın adı TRT-INT AVRASYA olarak kalmıştır. TRT-INT ile Avrupa'ya yayın yapma imkânına sahip olan TRT; TRT-INT AVRASYA ile Kafkaslara ve Asya'ya da yayınlarını iletmiştir.

Akarcalı TRT-AVRASYA yayınlarının amacı ile ilgili olarak, soydaşlarımızın birbirlerini bir an önce tanımaları ve her alanda işbirliğini geliştirmek adına diyalog başlatılması gerektiğini ve bu noktada yayın dilinin büyük önem taşıdığını belirtmektedir. TRT program üretme sürecinde işbirliğini gazeteci yayınlara yer vermiş, televizyon programları ve sinema filmlerini ülkelerin kendi dillerinde yayınlamıştır. Alt yazı olarak Türkiye Türkçesi ile yayın hazırlıklarına başlanması ve yayınlarda ortak tarih, kültür ve sanatın yanı sıra günlük olaylar, müzik, eğlence, magazin, din ve eğitim gibi alanlarda yayınların yapılması kanalın öne çıkan özellikleridir. Yayınların oluşmasında işbirliğinin daha etkin olması için ülkelerin bilgi birikimi ve arşivlerinden faydalanılarak ortak yapım çalışmaları yürütülmüştür. TRT-AVRASYA kanalının bölgeye yönelik olarak yaptığı programlardan öne çıkanlar: magazin programı “Yaşadıkça”, müzik programı “Asya'dan Müzikli Esintiler” ve belgesel programı olarak ise “Orta Asya Esintileri” ve “Altaylar” belgeseli olmuştur (Akarcalı, 2003: 229-230).

Yayımlar Kırgızistan'da 1 Haziran 1992 tarihi itibarı ile 15: 00-18: 00 arasında verilmeye başlanmıştır. Yayınların sadece Türkiye Türkçesi ile yapılması, yayın saatleri, yayın alanının kapsamı, kanalın kurum içinde yeterli ilgiyi görmemesi, yayınların bir süre TRT-INT kanalı üzerinden yürütülmesi ve genelde diğer kanallardan alınan programların tekrar olarak gösterilmesi kanalın olumsuz ve başarısız yönleri olmuştur.

TRT-AVRASYA'nın Kırgızistan'daki varlığının daha güçlü olması için Kırgız yetkililer tarafından talep edilen bir takım istekler olmuştur. Bu talepler arasında TRT 1 kanalının seyredilme isteği, Avrasya yayınlarının verilmeyen bölümlerinin sonradan Kırgız 1 kanalında yayınlanması için teknik donanım ihtiyacının karşılanması, kamera, alt yazı cihazı ve Türkçeden Kırgızcaya çeviri yapabilecek eleman ihtiyacı yer almaktadır (Akarcalı, 2003: 248).

Televizyon yayınlarının yanı sıra Türk Cumhuriyetleri ile daha rahat iletişim kurabilmek için yeni uydu ve telefon sistemleri devreye sokulmuştur. Bu çerçevede *”Cumhuriyetlerin hepsi ile doğrudan telefon irtibatı kurulabilmesi için Bakü'ye IBS uydu yer istasyonu tesis edildi.*

Daha sonra, 2500'er hat kapasiteli SİSTEM-12 sayısal santral ile IBS uydu yer istasyonu diğer Cumhuriyetlerde de kuruldu.”(Turgut, 2001: 167).

TRT-TÜRK

TRT-AVRASYA kanalı 31.01.2001 tarihinden itibaren TRT-TÜRK adı altında yayınlarını sürdürmüştür. Bu sadece bir isim değişikliği değil yeni bir imaj ve yayın politikası ile hedef bölgede etkinliğin artırılması girişimi olmuştur.

TRT, 2003 Genel Yayın Planında kanalın amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

“1. TRT-TÜRK (AVRASYA) yayınının amacı, Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik programlarıyla Türkiye'nin ve Türk devletlerinin çeşitli alanlardaki imkânlarının, Türk insanının çok yönlü olarak tanıtılmasını sağlamak, Türkiye ile diğer Türk cumhuriyetleri arasında dil ve düşünce birliği yaratmak, dayanışma ve birliktelik duygusunu artırmak, kültürel ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmaktır.

2. TRT-TÜRK yayını; eğitim, kültür, drama, eğlence, müzik programları ile haberlerden oluşur. Reklâmlara da yer verilebilir. Bu yayında gerektiğinde yayın alanı içindeki ülkelerin dillerinde de reklamlara yer verilebilir.

3. TRT-TÜRK yayını; yurt dışında uydu aracılığıyla Orta Asya'da soydaşlarımızın bulunduğu bütün ülkelere ulaştırılır.

4. TRT-TÜRK yayını Türkiye Türkçesi ile sürdürülür. Programları, özelliği ve hedef kitlesi dikkate alınarak, gerektiğinde yabancı dilde ve Türkçe'nin değişik lehçelerinde veya bu dillerde alt yazılı olarak yayınlanabilir.

5. TRT-TÜRK'ün yayın merkezi Ankara Televizyonu'dur.” (TRT Genel Yayın Planı 2003: 15).

Aynı yayın planının “Soydaşlarımıza Yönelik Programlar” başlığı altında öne çıkan hedef ve ilkeler, Türk Dünyasına yapılacak yayınlarda dil ve düşünce birliği vurgusunu yapmaktadır. TRT-TÜRK kanalı yayınlarında işlenecek olan konularda öncelikle kültürel yakınlaşmayı ve işbirliğini göz önünde bulundurmuş siyasal ve ekonomik beklentileri ise ikinci plana atmıştır.

Türksat 1C uydusu üzerinden 07: 00-24.00 saatleri arasında Kafkasya ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerine ulaşan yayınlar içerisinde program türlerine göre birinci sırayı 92931 dakika ile kültür programları almıştır (TRT Faaliyet Raporu, 2008: 21).

“Türk Dünyası” ve “Türklük” temalarıyla yerli ve dış özel programların yayınlandığı kanalda TRT Özbekistan Taşkent Temsilciliği tarafından hazırlanan “Asya'nın Ortasında”, Türkmenistan Aşkabat Temsilciliği tarafından hazırlanan “Bu Diyar”, Almanya Berlin

Temsilciliği tarafından hazırlanan “Avrupa’dan Bakış” ve Azerbaycan Bakü Temsilciliği tarafından hazırlanan “Esen Yeller” adlı yapımlar öne çıkan programlar olmuştur (Demirkıran, 2008: 311).

Günümüzde farklı bir içerikle yayın yapan TRT-TÜRK kanalı 2009’a kadar olan dönemde Kazakistan ve Kırgızistan başta olmak üzere Türk Cumhuriyetlerinin kablolu TV paketlerinde yer almıştır. Akarcalı; bu ülkelere yönelik profesyonel yayınların olmasının, Türkçe yayınların Kiril Alfabeti ile alt yazılı olarak verilmesinin ve YÖK’e bağlı olan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi ile Türk-Kazak Uluslararası Ahmet Yesevi Üniversitesi Gazetecilik Bölümü mezunlarının değerlendirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (Akarcalı, 2003: 254-255).

TRT-AVAZ Dönemi (2009’dan Günümüze Kadar Olan Süreç)

21 Mart 2009 Nevruz Bayramında açılan kanal, “...Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Bosna Hersek ve Türkiye olmak üzere 7 ülkeden ve bu ülkelere özgü 7 dilde programlarla, Uzakdoğu’dan Balkanlara uzanan coğrafyada başlayan Türk dünyasına yönelik yayın yapan kanal, Türkiye ile diğer Türk Cumhuriyetleri arasında dil ve düşünce birliği kurmaktadır. Birçok Türk lehçesinde SES anlamına gelen AVAZ, Türk Cumhuriyetleri’nin ortak sesi olarak, Ortadoğu’dan Kafkaslara 27 ülke ve 13 muhtar cumhuriyette yaklaşık 250 milyon nüfuslu coğrafyaya hitap etmektedir.”(TRT Faaliyet Raporu 2009: 38).

Kanalın amacı TRT 2010 Genel Yayın Planında “...dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olan Türkçe konuşan insanların ve devletlerin ortak değerlerine vurgu yaparak Türk halkları arasında kültürel bir köprü olmak. Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya’ya yönelik yayınlarıyla Türkiye’nin ve Türk devletlerinin, Türk insanının tanıtılmasını sağlamak, Türkiye ile diğer Türk devletleri arasında dil birliği oluşturmak kültürel ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmaktır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Yayın hayatına 2009 yılında başlayan kanal çarşamba günleri Kırgızistan ile ortak yayınlar yapmıştır. Kanalın 2009 yılında Kırgızistan’a özgü olarak hazırladığı program olan “Atayurt” Kırgızistan, haftalık gelişmeleri izleyicilere ulaştırmıştır. Bu program günümüzde yayınlanmaya devam etmektedir. Kanalda Türkiye Türkçesinden başka bir dil kullanılması durumunda programlara Türkiye Türkçesinde alt yazılar eklenmekte ve bu yayınların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları tarafından da izlenmesi sağlanmaktadır. Kanalın kurulduğu günden günümüze öne çıkan programlar “Türk Dünyasından İzler”, “Türkistan Gündemi”, “Avrasya

Seyir Defteri”, “Kültür Harmanı”, “Anne Ben Türkiye’deyim”, “Oba Gündemi”, “Yeni Gün” gibi tüm lkeleri kapsayan programlar olmuştur.

2012 yılında hafta içi her gün yayınlanan sabah programı “Yeni Gün” haftada bir gün de Kırgızistan’ın KTR kanalı ile ortaklaşa gerçekleştirilmiştir. TRT-AVAZ Kırgızistan’da çekimi yapılan programları da ekranlara taşımiştır. Bu programlar arasında “Atayurt”, “Kırgızistanlılar”, “Hoş Geldiniz”, “Salt Sanat” ve “Moda Moda” bulunmaktadır (TRT Faaliyet Raporu 2012: 61).

TRT-TÜRK kanalında olduğu gibi TRT-AVAZ’da da kültürel yayınların diğer yayınlara göre daha fazla ekranlarda olması kanalın amacı ile örtüşmektedir. Kanal Türksat 2A, Türksat 3A uyduları üzerinden ve www.trt.net.tr ile de evrimii olarak izlenebilmektedir.

Yayın merkezi Ankara olan kanalın programlarının oluşturulmasında TRT Özbekistan Taşkent Temsilciliği, Türkmenistan Aşkabat Temsilciliği ve Azerbaycan Bak Temsilciliğinin de önemli faaliyetleri bulunmaktadır. TRT-AVAZ kanalının izleyici kitlesinin büyük bir kesiminin bu ülkelerde yaşaması program üretme sürecinde izleyici tercihlerinin belirlenmesinde büyük bir önem taşımaktadır.

TRT bölge ülkelerinin de aktif olarak içinde olacağı çeşitli yarışmalar organize etmektedir. Bunlardan biri Kırgızistan’ın da temsil edildiği Uluslararası Türkçe Müzik Festivali “Trkevizyon” 23-27 Haziran 2009’da Denizli Pamukkale’de düzenlenmiştir. Yarışmanın amacı Türkçenin tanıtımı ve yaygınlaşması ile birlikte kültürel bağların gclendirilerek farklı ülkelerin sanatçılarının kaynaşmasını sağlamak olmuştur.

TRT’nin 2011 yılında organize ettiği ve Kırgız Sanatçı Guljigit Kalykov’un birinci olduğu ”Avrasyanın Yıldızı” adlı şarkı yarışmasının elemeleri Kırgızistan’ın da içinde olduğu diğer Türk Cumhuriyetleri ile ortaklaşa gerçekleştirilen yayınlarla ekrana gelmiştir.

Yayıncılığını TRT’nin yaptığı Birinci Trkvizyon şarkı yarışması 24 ülkeden yarışmacının katılımı ile 2013 yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti Eskişehir’de gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan temsilcisinin birinciliği ile sonuçlanan yarışmanın ikincisi 2014 yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti Kazan’da yapılacaktır.

Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi’nin hazırladığı belgeseller TRT-AVAZ ekranlarında izleyici ile buluşmaktadır. Bu belgesellerden biri olan “Kırgızistan’da Ramazan” adlı yapıt TRT AVAZ’da yayınlanmıştır. Manas niversitesinin sahip olduğu canlı yayın stüdyoları çeşitli programların üretilerek TRT-AVAZ’da yayınlanmasına olanak sağladığı gibi Kırgız Devlet Televizyonu KTR’nin bazı programlarının çekimine de ev sahipliği yapmaktadır.

Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri yaz stajlarını TRT bünyesinde yerine getirerek deneyimlerini arttırma fırsatını elde etmektedirler. Ayrıca Kırgızistan'da faaliyet gösteren radyo ve televizyon kurumlarının çalışanları çeşitli tarihlerde TRT uzmanları tarafından verilen profesyonel kurslara katılarak mesleki yeterliliklerini geliştirme imkânına sahip olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkilerin başlangıcı noktasında Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarının tanınması, uluslararası örgütlere üye olma sürecinde destek verilmesi ve yeni siyasi-ekonomik düzene geçişte model olunması bölge ülkeleriyle ilişkilerde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ve önemli adımları olmuştur. Bölgeye yönelik olarak faaliyete geçirilen TİKA, TÜRKSOY ve TRT-AVRASYA gibi kurumsal yapılar, Türkiye'nin köklü devlet geleneğine ve soydaşlarına verdiği önemin bir işareti olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yeni coğrafyaya ve siyasi düzene hazırlıksız yakalandığı ifade edilen Türkiye'nin son yıllardaki yaklaşımı ile birçok dünya ülkesinden farklı bir tutum sergilediği görülmüştür. Ne var ki doksanlı yıllarda Türkiye'de yaşanan politik ve ekonomik sorunlar ve Türk Cumhuriyetlerine karşı başlangıçta yürütülen akılcı politikaların aksine gelişen başarısız süreç, ilişkilerde istenen verimin alınmasına engel teşkil etmiştir. Bu noktada Rusya'nın bölgede devam eden dominant varlığı da ilişkilerin daha hızlı ve etkili bir şekilde gelişmesi sürecinde olumsuz rol oynamıştır. Diğer taraftan Türkiye'de 2002 yılında yaşanan iktidar değişikliği, devlet yönetiminde önceki koalisyon dönemlerinin aksine tek başına hükümet etme avantajını kullanmış ve Türki Cumhuriyetlerine yönelik politikalar tekrar ivme kazanmıştır.

Siyasal ve ekonomik anlamda çeşitli seçenekler içerisinde seçim yapma imkânına sahip olan Kırgızistan, ülkenin resmi dili konusunda ise hala aynı noktadadır. Kırgızcanın yanı sıra Rusça Kazakistan'da olduğu gibi resmi dil olarak kullanılmaya devam etmektedir. Kırgızistan için bu durumun gerekçeleri şu an için geçerli nedenlere dayanmaktadır. Kırgızcanın Kırgızların büyük bir kesimi tarafından kullanılmasına rağmen hayatın birçok alanında ihtiyaçları karşılayamadığının düşünülmesi, ülkede Ruslar başta olmak üzere birçok farklı etnik grubun yaşaması ve bu grupların Kırgızcaya karşı mesafeli olması iki dilli yaşamın bir süre daha devam edeceğini göstermektedir. Bu durum Kırgızistan'ın sadece siyasi ve ekonomik olarak değil kültürel anlamda da Rusya'ya olan bağımlılığını sıcak tutmaktadır. Rusya'ya olan bu kültürel bağımlılık dil eksenli olması sebebi ile ülkeyle daha yakın kültürel ilişkiler kurmak isteyen Türkiye için bir engel oluşturmaktadır. Televizyon kanallarında Rusçanın ve Rusya menşei

yapımların hâkimiyeti karasal yayın yapan kanallar aracılığı ile net olarak görölmektedir. Karasalda bulunan kanallar arasında Kırgızca ve Rusça dillerinde yayın yapan Kırgızistan'a ait devlet kanalları ile özel kanalların yanı sıra Rusya'ya ait kanallar da bulunmaktadır. Karasalda Türkçe yayın yapan kanal bulunmamaktadır. Kablolu televizyon yayınlarında ise Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'na(TRT) ait kanallar mevcuttur.

Türk Cumhuriyetleri arasında demokratik mücadeleler konusundaki iradesi ve jeo-politik pozisyon alışı ile özel bir yere sahip olan Kırgızistan, Türkiye ile olan ilişkilerinde ilerleme kaydeden en önemli ölkelerdendir. Türkiye'nin Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olması, doksanlı ve iki binli yıllarda sıkça yapılan karşılıklı ziyaretler ve anlaşmalar bu ilerlemenin resmi göstergeleri olmuştur.

Türkiye ile bölge ölkeleri arasındaki sosyo-kültürel, politik ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir sorumluluk üstlenen TRT 1992'den günümüze kadar bir gelişim ve değişim süreci yaşamıştır. Uluslararası televizyon yayıncılığı ile dil birliği ve kültürel ilişkilerin geliştirmesinin sağlanması ile açılan TRT-AVRASYA, TRT-TÜRK ve TRT-AVAZ kanalları yaptıkları yayınlar ve organize ettikleri faaliyetler ile önemli bir misyon üstlenmişlerdir.

Kırgızistan ile Türkiye arasında ticaret ve eğitim alanındaki gelişmelerin, diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine göre daha yakın ve güçlü olması, Kırgızistan'daki Türk medyasının bu durumu daha iyi değerlendirmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu açıdan TRT-AVAZ kanalının ülkenin tamamında izlenebilmesi için karasal yayında ve kablolu televizyonda olması önemlidir. Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan'da olduğu gibi Kırgızistan'da da bir TRT yurt dışı temsilciliğinin açılmasının faydalı olacağı aşıkardır. Bu kanallarda izleyici tercihleri dikkate alınarak program üretilmesi ve belirli programlarda Kırgızca alt yazı kullanılması etkili olacaktır. Yine bu doğrultuda bölgede Türk dizilerine olan yoğun ilgi değerlendirilmek durumundadır. TRT tarafından hazırlanan ve beğeni kazanmış diziler ülkenin devlet kanalı olan KTR'ye ücretsiz olarak; özel kanallara ise düşük ücretlerle verilmelidir. Sonuç olarak izleyici tercihlerinin belirlenmesi ve izlenme oranlarının ölçülmesi, Türk medyasına yol gösterici olacak ve bölgedeki varlığını doğru organize etmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Andican, A. A., (2013), “Bağımsızlıktan Günümüze Kırgızistan-Türkiye İlişkileri ve Geleceğe İlişkin Düşünceler”, Stratejik Düşünce Enstitüsü Kırgızistan – Türkiye İlişkilerinin Geleceği Sempozyumu, Yıl 2013 Mayıs, Bişkek, s.3-9.
- Akarcalı, S., (1997), Türkiye’de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyona Geçiş Süreci, Punto Matbaacılık, Ankara.
- Akarcalı, S., (2003), Radyo ve Televizyonda Türk Dış Yayınları, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Bogatyriev, V.,(2012), “Political Aspects of Kyrgyz-Turkish Relations”, The Role and Perception of Turkey in Kyrgyzstan, (Executive Editor: Katja Meyer), Friedrich Ebert Stiftung, Bishkek.
- Demir, A. F., (2003), “Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Sonrası Türkiye ile Orta Asya Arasındaki İlişkiler ve Bu Konuda Etkili Olan Faktörler”, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 2003, Cilt 1, Sayı 2, s.161-178.
- Demirkıran, C., (2008), “Uluslararası Televizyon Yayıncılığının Tarihsel Gelişim Süreci: Fransa TV5 MONDE ile Türkiye TRT-INT ve TRT TÜRK Karşılaştırmalı İncelemesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirkıran, C., (2011), “Türk-Arap İlişkileri Bağlamında Türkiye’nin Yabancı Dilde İlk Uluslararası Kamu Televizyonu: TRT ET Türkiye (TRT Arapça)”, E-Journal of New World Sciences Academy, 2011, Vol.6, Num.3, s.424-432.
- Efegil, E., (2009), “Rationality Question of Turkey’s Central Asia Policy”, Bilgi Dergisi, Yıl 2009, Cilt 11, Sayı 2, s.72-92.
- Gömeç, S., (2007), “Türkiye-Türk Cumhuriyeti İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 2007, Cilt 1, Sayı 1, s.114-131.
- Karymshakov, K., (2012), “The Role and Perception of Turkey in Central Asia: Evidence from Kyrgyzstan Economy”, The Role and Perception of Turkey in Kyrgyzstan, (Executive Editor: Katja Meyer), Friedrich Ebert Stiftung, Bishkek.
- Turdubaeva, E., (2012), “Kyrgyz-Turkish Cooperation Sphere of Education”, The Role and Perception of Turkey in Kyrgyzstan, (Executive Editor: Katja Meyer), Friedrich Ebert Stiftung, Bishkek.
- Turgut, Hulusi (2001), Adriyatik’ten Çin Seddi’ne Avrasya ve Demirel: 1.Cilt Doğu Yakasının Hikayesi, ABC Basın Ajansı, İstanbul.
- TİKA Faaliyet Raporu 2012, <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2012.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- TRT Genel Yayın Planı 2003, <http://www.trt.net.tr/medya/dosya/2008/08/28/1f6abded-824b-44cb-b084-ea27e0f1ffc2.doc>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- TRT Faaliyet Raporu 2008, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2009/06/23/2bff1dcf-ed83-4591-9c57-b8d9a970c76f.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- TRT Faaliyet Raporu 2009, <http://medya.trt.net.tr/medya/dosya/2010/05/26/30ee90fd-efa8-4188-947a-94dd3397546c.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- TRT Faaliyet Raporu 2012, <http://medya.trt.net.tr/medya6/dosya/2013/07/15/237998f0-4eb4-44ab-9aa2-367da7c6d62d.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- <http://www.bem.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.12.2013
- <http://www.ktakml.bem.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.12.2013
- <http://www.manas.kg>, Erişim Tarihi: 15.12.2013
- <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kirgizistan-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- <http://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakan-kirgizistan-ve-mogolistana-gidiyor-81339.html>, Erişim Tarihi: 20.12.2013
- <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?id=tarihce>, Erişim Tarihi: 22.12.2013